

Ірина БЕЦ,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри англійської мови
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ЗБАГАЧЕННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ТВОРЧИМИ ЗАВДАННЯМИ В ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

У статті розглядається питання формування іноземномовної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників шляхом збагачення змісту навчального матеріалу творчими завданнями під час занять з іноземної мови та проводиться аналіз отриманих знань та оволодіння навичками іноземномовної компетентності.

Ключові слова: *іноземномовна підготовка, творчі завдання, освітній процес, творча активність, майбутні офіцери-прикордонники, нестандартні підходи.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вхідження України в європейський освітній простір вимагає подальшого вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації офіцерських кадрів в аспекті професійної іноземномовної компетентності. Конструюючи зміст теоретико-практичної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників під час навчання, ми усвідомлюємо нагальну потребу у формуванні неординарної творчої особистості, здатної здійснювати професійну діяльність компетентно. Тому, освітній процес у вищому військовому навчальному закладі, повинен бути спрямований на активізацію творчої активності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Одним із ефективних засобів навчання є використання творчих завдань на заняттях з майбутніми офіцерами-прикордонниками. Збагачення змісту навчального матеріалу творчими завданнями в процесі вивчення іноземної мови сприятиме активізації творчої активності курсантів, розвитку їх

самостійності, ініціативності до творчого пошуку вирішення проблемних ситуацій у майбутній професійній діяльності.

Творчі завдання повинні відповідати таким вимогам: бути професійно спрямованими і мати стимулюючий характер, містити невизначеність, бути доступними. Крім того, вони повинні також бути зорієнтованими на зону актуального і потенційного розвитку здібностей курсантів, що є одним із основних правил особистісно-діяльнісного підходу в процесі педагогічного управління навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх офіцерів-прикордонників і розвитку їх творчої активності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення зазначеної проблеми та на які опирається автор. Низка науковців спрямовували свої дослідження на теоретико-методологічні засади розвитку творчої пізнавальної діяльності (О. Білоус, М. Вайновська, В. Вербець, С. Головка), умови активізації творчого навчально-пізнавального процесу (Н. Давидюк, О. Ігнатович, Ю. Мороз) та формування творчого ставлення до професійних знань (О. Музика, Г. Чаплицька). Важливе значення для розв'язання проблеми дослідження мають дисертаційні праці, в яких йдеться про формування професійних і творчих якостей курсантів у фаховій підготовці (В. Балашов, А. Машталер), їхньої здатності до професійної творчості (О. Діденко), розвиток творчих здібностей курсантів (І. Сніцар) і креативності військових керівників в управлінському спілкуванні (Н. Черноусенко).

Метою статті є обґрунтування використання творчих завдань на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням під час формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виклад основного результату дослідження. У процесі дослідження встановлено, що іншомовна фахова підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників вимагає внесення змін щодо вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням. Це стає можливим через підвищення пізнавальної активності майбутніх офіцерів-прикордонників, актуалізації власних

професійних ресурсів, побудови адекватного образу успішного професіонала, що відзначається високим рівнем сформованості іншомовної комунікативної компетенції.

Аналіз наукової літератури свідчить, що використання творчих завдань в освітньому процесі є важливими компонентами педагогічного процесу розвитку та активізації творчої активності суб'єктів навчання.

За результатами опитування переважна більшість курсантів серед занять із іноземної мови за професійним спрямуванням виділяють такі, на яких доводиться шукати незвичні або парадоксальні прийоми вирішення різноманітних завдань, аналізувати чи проектувати нестандартні ситуації, дискутувати тощо. На їх погляд, саме заняття з використанням творчих завдань, нестандартних підходів до навчання, інноваційних технологій допомагають якнайповніше розкрити творчий потенціал, інтелектуальні можливості, роблять процес засвоєння знань цікавим і комфортним.

Останнім часом в руслі модернізації професійної освіти активізувалися пошуки щодо розв'язання проблем удосконалення та оновлення форм і методів викладання іноземної мови у ВНЗ на принципах діалогізму, проблемності й емоційності. О. Матюшкін [7, с. 237] вважає, що принцип проблемності в навчанні відповідає не тільки умовам засвоєння знань і дій, тобто умовам навчання, він співпадає з основними умовами, що визначають розвиток суб'єктів навчання. М. Махмутов розглядає проблемне навчання як дидактичну систему, що ґрунтується на закономірностях творчого засвоєння знань та способів діяльності і охоплює специфічне поєднання прийомів і методів викладання та учіння, якому притаманні риси наукового пошуку. Стосовно військової дидактики концепцію проблемного навчання обґрунтували О. Барабанщиков, А. Давидов та інші [1], назвавши його проблемно-діяльнісним. Під час такого навчання майбутні офіцери не отримують готових знань, а залучаються до пошуку шляхом спостереження, аналізу фактів, розумової діяльності [6, с. 9]. Суть проблемного навчання в умовах освітнього процесу академії ми вбачаємо у творчій пошуковій діяльності, що передбачає

постановку проблемних питань, розв'язування проблемних завдань і вирішення проблемних ситуацій, різноманітні самостійні форми роботи. Необхідно зазначити, що при застосуванні методів проблемного навчання викладач створює проблемну ситуацію, формуючи у студентів “мотив оволодіння рубежем наукового знання” [5; 8]. Тобто у процесі розумової праці, пов'язаної з пошуками і знаходженням вирішення проблемного завдання або групи завдань, розвиваються пізнавальні мотиви майбутніх офіцерів-прикордонників, адже із розширенням діяльності зростає прагнення до неї. Крім того, впровадження елементів проблемного навчання на заняттях іноземної мови мимоволі спонукатиме їх використовувати свої творчі навички та виявляти творчу активність, формуватиме самостійність і вміння контролювати й оцінювати власні судження і дії. Тобто проблемне навчання має істотний вплив на активізацію творчої активності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Проблемна ситуація є одним із методів педагогічної взаємодії, в процесі якої розкривається творчий потенціал кожного учасника навчального процесу. Як вказує О. Матюшкін, вона характеризує, насамперед, певний психологічний стан суб'єкта, що виник при виконанні такого завдання, яке вимагає відкриття (засвоєння) нових знань про предмет, способи чи умови виконання завдання [7, с. 427–428]. В. Якунін [13] зазначає, що проблемною можна назвати ситуацію, що включає невизначеність, а відповідно вимагає рішення.

Так, в процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням слід застосовувати моделювання конкретних професійних ситуацій, а саме: ситуації-проблеми (прототипи реальних професійних проблем, які вимагають оперативного втручання; за допомогою такої ситуації можна виробити у курсантів уміння пошуку оптимальних рішень проблем); ситуації-оцінки (прототипи реальних ситуацій, до яких пропонуються готові розв'язки, причому розв'язок курсанти мають оцінити за шкалою “правильне рішення” чи “неправильне рішення” і запропонувати своє бачення розв'язку ситуації) та ін.

Моделювання професійних ситуацій та їх розв'язання передбачає той момент, що викладач на занятті моделює можливі професійні ситуації, які

вимагають високого рівня іншомовної компетентності. У цьому випадку викладач має підбирати ситуації таким чином, щоб вони не мали однозначного та швидкого розв'язку. Цей принцип дає можливість формувати у курсантів реальні професійні уміння (виділяти професійну проблему, розв'язання нестандартних професійних проблем, включатися у спільну діяльність, створювати творчу атмосферу), які можуть бути використані в реальній професійній діяльності.

Однією з ефективних форм активізації пізнавально-творчої діяльності, на наше переконання, є ділова гра, яка, забезпечуючи атмосферу творчої співпраці суб'єктів навчального процесу, сприяє залученню до нього курсантів різного рівня сформованості творчої активності. Вивченням технології ігрового навчання, дослідженням ефективності дидактичних ігор, їх впливу на формування гармонійної особистості фахівця займалась велика кількість зарубіжних і вітчизняних педагогів, психологів, методистів (Г. Ващенко, Л. Виготський, Т. Кашканова, О. Киричук, Л. Панова, О. Приходько). Цікавим є досвід застосування ділових ігор (як інноваційних аспектів) у підготовці військово-педагогічних кадрів (В. Мірошніченко, Є. Потапчук, О. Торічний).

У діловій грі засвоєння знань і формування професійних вмінь курсантів відбувається в реально змодельованій професійній ситуації, у динаміці розвитку сюжету гри. Її ефективність зумовлена, насамперед, наближенням навчання до реальних умов спілкування [3, с. 31]. Як прогресивна форма (або метод) організації активно-творчого навчання майбутніх офіцерів-прикордонників ділова гра особливо органічно вписується в програму вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням. Курсанти, будучи її учасниками, розкривають свою творчу індивідуальність, виявляють творчу активність, удосконалюють професійну іншомовну компетенцію. Звертаємо увагу на основні моменти під час організації ділової гри: імітація умов впровадження професійної іншомовної діяльності; моделювання типових ситуацій прикордонної служби з метою вдосконалення навичок спілкування іноземною мовою; взаємодія учасників гри, безпосереднє та активне спілкування; аналіз та

розв'язання ситуації; розробка і обговорення сценарію ділової гри, розігрування ролей та реалізація цілей гри (викладач може виступати у ролі керівника, учасника, глядача або критика) [3].

Розігрування ролей є одним із методів активного навчання, який допомагає активізувати особистісні професійні риси майбутнього фахівця та передбачає відпрацювання професійних умінь і навичок в конкретних ситуаціях з допомогою виконання певних ролей для розв'язання конкретної проблеми. Загалом розігрування ролей допоможе курсантам-прикордонникам виробити власне ставлення до професійної ситуації, яка розігрується, сприяє розвитку уяви та навичок критичного мислення, виховуватиме здатність знаходити й розглядати альтернативні варіанти та можливі дії персоналу, який залучається до несення служби на державному кордоні. Доцільно зазначити, що розігрування ролей передбачає колективну творчість, однак вона не повинна знищувати індивідуальність і особистісну неповторність учасників, а, навпаки, підкреслювати їх унікальність. При оцінюванні курсантів, які задіяні у розігруванні ролей, до уваги доцільно брати: практичне втілення рольової ситуації; правильність та майстерність її розігрування; практичний механізм розв'язування ситуації.

У процесі використання викладачем творчих завдань на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням слід також розрізняти їх наступні категорії: вищезгадані рольові ігри, ситуативні завдання та ситуації-проблеми; наочні – трансформація зображення у текст або навпаки; складання діалогів за ситуацією професійного спрямування із подальшим розв'язанням проблеми.

В Національній академії протягом місяця було проведено експеримент щодо застосування інтерактивних та творчих завдань на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням. У експерименті взяли участь 30 курсантів спеціальності “Правоохоронна діяльність” – дві групи, одна з яких є експериментальною, інша навчалася за традиційними методами підготовки. Змістовне наповнення навчального матеріалу було спрямоване як на формування у курсантів здатності до творчої діяльності, до самостійного

виконання завдань творчого характеру, так і до спільної комунікативної активності суб'єктів взаємодії в процесі вивчення іноземної мови. На початковому та завершальному етапах експерименту нами було проведено анкетування та опитування курсантів.

Результати експерименту свідчать, що значно підвищився рівень мотивації курсантів до вивчення іноземної мови, зросли творчий інтерес та емоційна захопленість, збільшилась здатність до співробітництва в процесі вивчення іноземної мови. Крім того, викладачі кафедри англійської мови також зазначають позитивні зміни у прояві творчої активності курсантів на заняттях з іноземної мови, підвищенні мотивації оволодіння мовленнєвою компетенцією, вияву власних творчих здібностей і якостей, оволодіння прийомами вирішення нестандартних ситуацій, проблемних завдань тощо.

Таким чином, проведене дослідження демонструє, що творчі завдання за умови правильного використання містять у собі потенційні можливості для розвитку творчої активності курсантів на заняттях іноземної мови. Вибір методу залежить від дидактичної мети та змісту навчального матеріалу, значною мірою від пізнавального потенціалу курсантів та рівня педагогічної майстерності викладача. Методично правильна розповідь викладача, що характеризується чіткістю, логічною послідовністю, спрямованістю, емоційністю та доступністю, спонукає курсантів проникати в сутність повідомлюваних фактів, зіставляти окремі з них, шукати між ними зв'язок, структурувати їх тощо. Опираючись на наявні знання курсантів, їхній досвід, викладач за допомогою запитань може підводити їх до з'ясування нових сутностей предметів і явищ навколишньої дійсності, розширювати та поглиблювати їхні знання. Як бачимо, проблемні творчі завдання за правильного їх використання містять можливості для активізації пізнавальної діяльності курсантів та розвитку їх творчих здібностей.

Окрім використання методів розвитку творчої активності курсантів, важливо враховувати і форми цієї роботи. В. Риндак щодо цього зазначає, що ефективність процесу розвитку творчого потенціалу курсантів можна

збільшити за допомогою індивідуальної й диференційованої роботи, що ґрунтувалася б на урахуванні особистісної розмаїтості й особливостях перебігу цього процесу в кожного курсанта. Процес розвитку творчого потенціалу в кожного курсанта суворо індивідуальний, відбувається за особливим, тільки йому властивим сценарієм. Своєрідність розвитку визначається різними обставинами становлення особистості кожного курсанта: природними передумовами, властивостями нервової системи, темпераменту, характеру; ціннісними орієнтаціями; рівнем розвитку особистості, що виражається в особливостях самосвідомості, самооцінки. З огляду на це, процес розвитку творчої активності курсанта вирізняється індивідуальним темпом й характером, змістовною своєрідністю виявів властивостей творчої індивідуальності [2; 8].

Список використаної літератури

1. Барабанщиков А. В., Давыдов В. П., Феденко Н. Ф. Основы военной психологии и педагогики. М. : Просвещение, 1988. 271 с.
2. Волощук І., Шепотько В. Педагогічні суперечності розвитку творчих здібностей школярів. Рідна школа : наук.-пед. журнал. 2004. № 10. С. 7–9.
3. Глазова О. Навчання діалогічного мовлення. *Дивослово* : наук.-метод. журнал. 2004. № 1. С. 31–33.
4. Добрянський І. А. Особливості, способи і прийоми організації активно-діалогічного навчання. *Педагогіка і психологія : Вісник НАПН України*. Наук.-теорет. та інф. журнал АПНУ. 2007. № 1. С. 47–54.
5. Долматов А. В. Основы развивающего образования. Теория, методы, технологии креативной педагогики. СПб. : ВУС, 1998. 196 с.
6. Іщенко Д. В., Філіпов А. Ф. Основы військової педагогіки. Хмельницький : Вид-во Нац. акад. ПВУ, 2002. 106 с.
7. Матюшкин А. М. Мышление, обучение, творчество. М. : Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2003. 720 с.
8. Мухина С. А., Соловьева А. А. Современные инновационные технологии обучения. М. : ГЭОТАР-Медиа, 2008. 360 с.
9. Психологічна енциклопедія. К. : Академвидав, 2006. 424 с.
10. Фурман А. В. Проблемні ситуації в навчанні : кн. для вчителя. К. : Рад. шк., 1991. 191 с.
11. Хуторской А. В. Развитие одаренности школьников. Методика продуктивного обучения : пособие для учителя. М. : ВЛАДОС, 2000. 320 с.
12. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе. М. : ЮНИТИ, 2002. 437 с.
13. Якунин В. А. Педагогическая психология : учеб. пособие. СПб. : Михайлова В. А. ; Полиус, 1998. 639 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Діденко О. В.

Бец И. А. Обогащение содержания учебного материала творческими заданиями в процессе иноязычной подготовки будущих офицеров-пограничников

В статье рассматривается вопрос формирования иноязычной подготовки будущих офицеров-пограничников путем обогащения содержания учебного материала творческими заданиями во время занятий по иностранному языку и проводится анализ полученных знаний и овладения навыками иноязычной компетентности.

Ключевые слова: *иноязычная подготовка, творческие задания, образовательный процесс, творческая активность, будущие офицеры-пограничники, нестандартные подходы.*

Bets I. Enriching the Content of Educational Material with Creative Tasks during of Foreign Language Training Formation of Future Border Guards

The article deals with the issue of foreign language training formation of future border guards by enriching the content of educational material with creative tasks during a foreign language studies and analyzing the knowledge acquired and mastering the skills of foreign language competence.

Constructing the content of theoretical and practical training of future border guards during training, we are aware of the urgent need for the formation of an extraordinary creative person capable of professional activity competently. Therefore, the educational process at a higher military educational institution should be aimed at activating the creative activity of future border guards.

It is found out that one of the most effective means of training is the use of creative tasks in foreign language classes with future border guards. Enriching the content of the educational material with creative tasks in the process of a foreign language studying will promote the cadets' creative activity intensification, the development of their autonomy, initiative in the creative search for solving problem situations in future professional activities.

Creative tasks must meet the following requirements: be professional oriented and have a stimulating character, contain uncertainty, be accessible. In addition, they should also be focused on the area of actual and potential development of cadets' abilities, which is one of the basic rules of personality and activity approach in the process of pedagogical management of educational and cognitive activities of future border guards and the development of their creative activity.

Key words: *foreign language training, creative tasks, educational process, creative activity, future border guards, non-standard approaches.*